

Zygmunt Gostkowski

"The American Journal of Sociology",
t. 61, z. 4-6; t. 62, z. 1-3, R. 1956 :
[recenzja]

Przegląd Socjologiczny Sociological Review 12, 393-397

1958

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Temu samemu zagadnieniu poświęcony jest również artykuł B. Barbera pt. *Structural-Functional Analysis. Some Problems and Misunderstandings* (nr 2). Autor omawia nieporozumienia istniejące między dwoma szkołami socjologicznymi „starą” i „nową” i stara się wyjaśnić zarzuty stawiane analizie strukturalno-funkcjonalnej. W analizie powołuje się m. in. na książkę F. Znanieckiego *The Social Role of the Man of Knowledge*.
Zdzisław Kowalewski

THE AMERICAN JOURNAL OF SOCIOLOGY. Wydawany przez uniwersytet w Chicago dwumiesięcznik „The American Journal of Sociology” skupia czołowych przedstawicieli amerykańskiej socjologii — głównie z chicagowskiego ośrodka badań socjologicznych. Przegląd treści sześciu zeszytów pisma za rok 1956 pozwala zorientować się w zasadniczych kierunkach tematyki badawczej współczesnej socjologii amerykańskiej.

Na pierwszy plan w całorocznej treści periodyku wysuwają się artykuły poświęcone technikom i metodom badawczym. Szczególnie wartościowe pod tym względem prace przynosi numer 2, t. LXII¹, cały poświęcony problematyce wywiadu w badaniach terenowych. Pierwszy artykuł, napisany przez M. Benneya i E. C. Hughesa, pt. *Socjologia a wywiad — przedmowa redakcji*, stawia ogólnie problematykę wymienionej w tytule dziedziny. W jakich warunkach kulturowych można stosować standaryzowany kwestionariusz wywiadowczy? Czym w oczach badanego jest wywiadowca i wywiad? W jakich rolach czują się partnerzy wywiadu: wywiadowca i badany? Jak na treść wywiadu wpływa równość względnie nierówność pozycji społecznych wywiadowcy i badanego? Szereg artykułów w tym numerze omawia wyniki szczegółowszych studiów nad czynnikami, wywierającymi wpływ na wywiad. Tytuły dają obraz poruszanych tam zagadnień: M. Benney, D. Riesman, Sh. Star, *Wiek i płęć w wywiadzie*; L. A. Dexter, *Stosunek ról społecznych a wyobrażenie neutralności w wywiadzie*. Jak się okazuje, lepsze wyniki uzyskuje wywiadowca nie wtedy, gdy występuje wobec badanego jako ktoś całkowicie neutralny wobec poruszanych w wywiadzie zagadnień, lecz wtedy, gdy daje jakoś do zrozumienia, że podziela poglądy badanego. Dalsze artykuły to: T. Caplow, *Dynamika wywiadu informacyjnego*; H. Stanton, K. Back, E. Litwak, *Odgrywanie ról społecznych w lustracjach badawczych*. Autorzy na przykładzie paru lustracji badawczych pokazują, jak dla uzyskania danych o postawach i zachowaniu się ludzi wykorzystać można technikę aranżowania pewnych sytuacji, w których badany i wywiadowca występują w jakichś określonych rolach i odgrywają pewną scenę. Opis sposobu zachowania się badanego w tak zaaranżowanej roli może dać nieraz więcej niż werbalne tylko odpowiedzi na pytania wywiadowcy; Ch. F. Cannell, M. Axelrod, *Relacje osób badanych o wywiadzie*. Na podstawie materiału zebranego od osób badanych autorzy artykułu starają się odpowiedzieć na pytania: czy badany uważał wywiad za coś dla siebie przyjemnego i korzystnego, czy nie? Czy chciałby kiedyś znów być przedmiotem wywiadu? W większości wypadków okazało się, że wywiady są dla badanych raczej doświadczeniem pozytywnym i że gotowi są oni poddać się w przyszłości jeszcze innym wywiadom.

Kwestie metod i technik badawczych występują poza tym w wielu innych artykułach, poświęconych już szczegółowym problemom socjologicznym; rzecz tak ma się zwłaszcza z artykułami z zakresu socjologii opinii publicznej, postaw i motywacji społecznych. Charakter próby zastosowania pewnych technik do zbadania konkretnego zjawiska mają np. artykuły następujące: C. Dodd, *Próbne badanie roz-*

¹ Omawiany dwumiesięcznik wychodzi tomami, obejmującymi po dwa półrocza kalendarzowe z różnych lat, tak więc w orębie rocznika 1956 zawarte jest pół tomu LXI i pół tomu LXII.

chodzenia się informacji za pomocą techniki łańcuchowego przekazywania kart (chain tags). Autor przeprowadził badanie nad tym, jak wśród ludności następuje przekazywanie drogą bezpośrednich kontaktów wiadomości czy meldunku (a message); badaniami takimi interesują się m. in. władze obrony przeciwlotniczej, przewidujące w razie wojny konieczność przekazywania społeczeństwu informacji bez użycia prasy czy radia: R. F. Winch, D. M. More, *Ilościowa analiza danych jakościowych w badaniu motywacji: ich wiarygodność, konsekwencja i rzetelność*. Artykuł ten stawia problem: czy i jak można jakościowe ujęcie wewnętrznych procesów psychicznych w badaniach osobowości uzupełnić ujęciem ilościowym. Autorzy dokonali takiej próby badawczej na przykładzie analizy roli tzw. „potrzeb uzupełniających” w doborze wzajemnym małżonków. Zagadnienia z zakresu opinii publicznej występują w dwóch artykułach: R. H. Turner, S. J. Surace, „Zoot-suiters” a Meksykanie. Rola symboli w zachowaniu się tłumu (t. LXII, nr 1). „Zoot-suiters” to przezwisko, jakiego w Kalifornii używa się w stosunku do ludności pochodzenia meksykańskiego. Artykuł omawia badania treści prasy kalifornijskiej za okres 10 lat poprzedzających pogromy ludności meksykańskiej dokonywane w roku 1943 w Los Angeles. Badanie to wykazuje, że tłumne wystąpienia antymeksykańskie poprzedzone były pojawieniem się na łamach prasy szeregu absolutnie negatywnych symboli używanych na określenie Meksykańczyków, z jednoczesnym zmniejszeniem ilości symboli o mieszanych czy pozytywnych skojarzeniach. Teza autorów artykułu głosi, że dla zmobilizowania tłumu do wystąpień przeciwko jakiejś grupie niezbędne jest poprzednie rozpowszechnienie jakichś absolutnie negatywnych symboli dla jej określenia. Ph. K. Hastings, *Głoszący i nie głoszący w wyborach* (t. LXII, nr 3) zbadał metodą próbki reprezentatywnej trzy grupy osób uprawnionych do głosowania w okręgu Pittsfield: głoszących regularnie we wszystkich wyborach, głoszących sporadycznie i nigdy nie głoszących. Grupy te porównane zostały w taki sposób, aby stwierdzić, czy absencja wyborcza idzie w parze z izolacją społeczną, mniejszym uczestnictwem w życiu społeczności, brakiem wykształcenia itp. Wyniki badania potwierdziły przypuszczenia autora, a poza tym nasunęły przypuszczenie nowe: że ludzie nie głoszący odznaczają się jakąś wewnętrzną niepewnością i w związku z tym zdają się na kierowników życia politycznego, których uważają za politycznie kompetentnych.

Zagadnienia pracy i zawodu poruszane są w dziesięciu artykułach. W nrze 4 (t. LXI), pod wspólnym tytułem *Psychologia społeczna pracy*, zamieszczone są cztery studia, poświęcone kwestiom motywacji, identyfikacji grupowej, ideologii zawodowej, ról społecznych — kwestiom związanym z wyborem i wykonywaniem szeregu zawodów: adwokata, farmaceuty, funkcjonariusza związkowego, pracownika naukowego, inżyniera. Przykładowo ukazemy problematykę artykułu H. S. Beckera i J. W. Carpera pt. *Rozwój identyfikacji z zawodem*. Autorzy zbadali trzy kategorie studentów przygotowujących się do uzyskania stopnia naukowego, upoważniającego do uzyskania pracy w charakterze fizjologów, filozofów i inżynierów. Badanie zmierzało do wykrycia mechanizmu psychospołecznego, poprzez który następuje u studentów ostateczne wybranie zawodu i ich identyfikacja z odpowiednią rolą zawodową. Wyróżniono w tym procesie pięć czynników: rozwój zainteresowań, nabycie umiejętności, przejście ideologii zawodowej, internalizacja motywów, protekcja w uzyskaniu posady.

Poza tymi czterema artykułami warto krótko wspomnieć jeszcze o dwóch innych. H. S. Becker i A. L. Strauss w artykule pt. *Kariera zawodowa, osobowość i socjalizacja u dorosłych* (t. LXII, nr 3) w ogólnoteoretyczny sposób rozpatrują rolę, jaką w kształtowaniu się osobowości ludzkiej odgrywa przebieg kariery zawodowej; poddają oni zarazem w wątpliwość tezę Freudowską o decydującym wpływie na osobowość doświad-

czeń wczesnego dzieciństwa. Artykuł pt. *Porównanie prestiżu zawodowego w kilku krajach* (t. LXI, nr 4), napisany przez A. Inkeles i P. H. Rossi, omawia wyniki zestawienia danych, świadczących o tym, jak w potocznej ocenie wyglądają porównywalne grupy zawodów w USA, W. Brytanii, Nowej Zelandii, Japonii, ZSRR i Niemczech. Jak się okazało, istnieją duże podobieństwa w ocenie zawodów mimo kulturalnych różnic między tymi sześcioma narodami. Autorzy starają się wyjaśnić te podobieństwa odwołując się do pewnych rysów wspólnych dla wszelkich systemów przemysłowo-zawodowych i do roli scentralizowanego państwa narodowego, występującego u każdego z wymienionych narodów. Największe różnice w ocenie zawodów spotyka się — w świetle przytoczonych w artykule materiałów — w dziedzinie rolnictwa i usług.

Zagadnienia socjologiczne społeczności terytorialnych — wiejskich i miejskich — omawiane są w szeregu artykułów. W jednym z nich pt. *Różnice między społecznościami gospodarstw rodzinnych a społecznościami wielkich majątków — dwoma systemami społecznymi w Ameryce Łacińskiej* (t. LXI, nr 5) Ch. P. Loomis i J. C. McKinney porównują dwie miejscowości w Costa Rica, traktując je jako egzemplifikacje dwóch typów organizacji społecznej; nawiązują przy tym do znanej typologii Toenniesa *Gemeinschaft* i *Gesellschaft*, wprowadzając do niej pewną konkretyzację. R. J. Pellegrin i Ch. H. Coates, *Bezosobowe (Absentee-Owned) korporacje przemysłowe a struktura władzy w miejskiej społeczności lokalnej* (t. LXI, nr 5), w oparciu o badania przeprowadzone w jednym mieście na południu Stanów ukazują, jaką rolę odgrywają w różnych miejscowych organizacjach municypalnych i obywatelskich funkcjonariusze korporacji przemysłowej: są oni rzecznikami jej interesów i propagatorami ideologii „businessu”, całkowicie podlegającymi naczelnym dyrektorom korporacji. Typowym studium z zakresu ekologii życia miejskiego jest praca L. F. Sehnore'a, *Funkcje przedmieść w okręgach metropolitalnych* (t. LXI, nr 5). Zagadnienie społecznego przystosowania w społeczności miejskiej porusza B. G. Zimmer w artykule pt. *Pochodzenie wiejskie mieszkańców miasta a ich uczestnictwo w życiu miejskim* (t. LXI, nr 5). Wreszcie na wymienienie zasługuje artykuł L. Grebera pt. *Zjawisko ciągłości w odbudowie zbombardowanych miast w Europie Zachodniej* (t. LXI, nr 5). Autor w 1954 r. dokonał objazdu 28 miast w celu zbadania, jak kształtuje się ich odbudowa. Okazuje się, że nawet kompletnie zbombardowane miasta odbudowują się według dawnego układu ośrodków życia miejskiego — przy czym nie spotyka się żadnych prób zmiany rozkładu zabudowy, podyktowanych względami obronnymi na wypadek przyszłej wojny.

Różnego typu grupom społecznym, nie mającym charakteru terytorialnego, poświęcone jest 11 artykułów. W pierwszym rzędzie zwracają uwagę studia dotyczące rodziny — klasycznego tematu w socjologii amerykańskiej. Metodologiczną poprawnością zwraca tu uwagę artykuł S. Strykera, *Stosunek między rodzicami a dziećmi, które zawarły związek małżeński. Sprawdzenie teorii George Herbert Meada* (t. LXII, nr 3); P. K. Whelpton i R. Freedman w studium pt. *Badanie rozrostu rodzin amerykańskich* (t. LXI, nr 6) przedstawiają problematykę badawczą zamierzonego na wielką skalę studium nad czynnikami rozrodczości w białych rodzinach amerykańskich; wyniki tych badań, które miano osiągnąć już w 1956 r., przyczynić się miały do przewidywań demograficznych w USA. E. Litwak w artykule pt. *Nacisk grupy a rozpad rodziny — badanie nad społecznościami niemieckimi* (t. LXI, nr 4) zdaje sprawę z części badań prowadzonych na wielką skalę w Family Research Center w Chicago. Chodzi w nich o wykrywanie społecznych, religijnych i prawnych czynników przeciwdziałających rozwodom. Artykuł dotyczy wpływu społeczności wyznaniowych — katolickich i protestanckich — na trwałość rodzin w Niemczech.

Innego rodzaju grup dotyczy praca H. B. Hawthorna, *Weryfikacja hipotezy Simmela dotyczącej tajnych stowarzyszeń. Sekta Duchoborców w brytyjskiej Kolumbii* (t. LXII, nr 1). Stowarzyszenie, jakie badał autor, to odłam rosyjskiej sekty duchoborców, którzy kilkadziesiąt lat temu wyemigrowali z Rosji. Analiza stosunków w społeczności „synów wolności” — jak nazwał się ów odłam sekty — doprowadza Hawthorna do modyfikacji hipotez G. Simmela, dotyczących funkcjonowania tajnych stowarzyszeń religijnych.

(Porównawcze badanie dwóch identycznych pod względem formalnym jednostek wojskowych lotnictwa amerykańskiego przeprowadził J. D. Thompson; wyniki omawia on w artykule pt. *Oficjalne stanowiska a rzeczywista władza w dwóch „identycznych” organizacjach* (t. LXII, nr 3). Wyniki badań wskazują, że formalna hierarchia władzy nie pokrywa się z rzeczywistym rozkładem władzy w badanych jednostkach wojskowych.

Pięć artykułów, wyodrębnionych w nrze 6, t. LXI, pod wspólnym tytułem *O demokracji i biurokracji w związkach zawodowych*, porusza problemy doniosłe politycznie również i w USA. J. R. Coleman w artykule pt. *Nacisk demokracji w ruchu związkowym* pokazuje czynniki, działające na rzecz biurokratycznych względnie demokratycznych sposobów podejmowania decyzji w związkach. G. Strauss w artykule *Kontrola ze strony członków w budowlanych związkach zawodowych* zdaje sprawę z przeszło dwuletnich badań nad trzynastoma miejscowymi organizacjami związkowymi; badania te zmierzały do wykrycia, w jakim stopniu funkcjonariusze związkowi podporządkowani są ogółowi członków związku. Uzyskane wyniki badawcze wskazują na duży stopień demokratyzmu w związkach budowlanych (usuwanie w drodze wyborów funkcjonariuszy, swobodne uczestnictwo w zebraniach etc.). Na podstawie wywiadów z wybranymi członkami trzech organizacji związkowych D. L. Togliacozzo i J. Seidman, w artykule pt. *Typologia szeregowych członków związku*, wyodrębniają siedem typów związkowców; typy te uszeregowują w skalę — od typu „ideologicznego” do „niechętnego”. Głównym kryterium wyróżnienia tych typów jest stosunek do związku i poglądy związkowców. Wreszcie cenną pozycją w grupie artykułów poświęconych związkom jest artykuł D. Togliacozzo, *Kierownictwo związkowe — jego istota i jego problemy. Przegląd bibliograficzny za lata 1945—1955*. Jest to omówienie bibliograficzne prac i studiów nad problemami ruchu związkowego.

Poza przedstawionymi dotąd grupami zagadnień w omawianym roczniku znajdują się pojedyncze artykuły poświęcone innym tematom szczegółowym. Kilka artykułów zaliczyć można by do zakresu psychologii osobowości i stosunków międzyludzkich, jak np. S. F. Miyamoto i S. M. Dornbusch, *Próba weryfikacji interakcjonistycznych hipotez dotyczących wyobrażenia własnego „ja”* (selfconception) (t. LXI, nr 5). Jest to sprawozdanie z badań nad kilkoma grupami osób. Chodziło w tych badaniach o sprawdzenie niektórych tez teorii G. H. Meada, m. in. o sprawdzenie słuszności teorii „jaźni odzwierciedlonej”. Dwa inne artykuły poświęcone są problematyce genezy i kształtowania się antyegalitarystycznych, faszystowskich, „autorytatywnych” postaw w przeciwstawieniu do postaw demokratycznych i liberalistycznych (W. J. MacKinnon, R. Centers, *Autorytarianizm a uwarstwienie społeczne w mieście* (t. LXI, nr 6); A. H. Roberts, M. Rokeach, *Anomia, autorytarianizm i przesąd. Replika* (t. LXI, nr 4). O różnorodności problematyki psychologiczno-społecznej poruszanej w omawianym dwumiesięczniku niech świadczą jeszcze takie choćby tytuły artykułów: E. Goffman, *Zjawisko zaambarasowania a organizacja społeczna* (t. LXII, nr 3); H. Garfinkel, *Warunki skuteczności ceremoniału degradacji* (t. LXI, nr 5); R. H. Turner, *Wczuwanie się w cudzą rolę, przyjmowanie czyjeś punktu widzenia a zachowanie się ze względu na grupę* (t. LXI, nr 4). Bardzo specjalny problem porusza artykuł W. G. Bennis, *Wpływ rynku na akademickie*

towary (t. LXII, nr 1). Owe „towary” — to po prostu badania socjologiczne, prowadzone na użytek instytucji finansującej je lub subwencjonowane przez fundacje. Autor artykułu w oparciu o wywiady przeprowadzone w dwóch placówkach badawczych, wskazuje, jak poczucie zależności finansowej badacza wpływa na pracę tych placówek i postawy zatrudnionych w nich pracowników naukowych.

Wreszcie — last not least — artykuły ogólnoteoretyczne. Stanowią one niewielką część bardzo empirycznej i szczegółowej treści omawianego rocznika. Wymienimy trzy najważniejsze: G. A. Lundberg — czołowy metodolog amerykańskiej „naturalistycznej” socjologii — zamieszcza (t. LXII, nr 1) swój referat wygłoszony na dorocznej konferencji „American Sociological Society” pt. *Punkty styczne różnych teorii socjologicznych*. Wysuwa on tam tezę, że pewne sformułowania teoretyczne i metody badawcze, uważane dotąd za sobie przeciwstawne, w nowszych swych wersjach są wyraźnie ze sobą zbieżne. Można np. traktować kategorie procesu wzajemnego oddziaływania, wypracowane przez Balesa, oraz motywacyjny paradygm Parsonsa jako w istocie różne sposoby konceptualizacji tej samej rzeczy. Możliwe jest też porównywanie pojęciowego aparatu teorii Balesa i Parsonsa z koncepcjami Dodda i innych. Porównanie takie wskazuje na znaczny stopień zgodności między nimi wszystkimi. F. Adler w studium *Pojęcie wartości w socjologii* wyróżnia 4 znaczenia, w jakich w tej nauce używa się terminu „wartość”: 1. wartości jako coś absolutnego, egzystującego w umyśle Boga, jako wieczne idee, niezależne pewniki itp.; 2. wartości pojmowane jako coś tkwiącego w przedmiotach — materialnych czy niematerialnych; 3. wartości jako coś tkwiącego w człowieku, wynikającego z jego biologicznych potrzeb czy właściwości umysłu; 4. wartości jako równoznaczniki działań ludzkich. To ostatnie pojmowanie wartości wychodzi z założenia, że tylko działania — zachowanie ludzi — są empirycznie uchwytnie. Autor, zwolennik behawiorystyczno-empirycznego stanowiska w kwestii pojmowania wartości, uzasadnia swój punkt widzenia, wychodząc z krytyki innych sposobów pojmowania wartości. Rozważania jego zmierzają do wyeliminowania pojęcia wartości i zastąpienia go pojęciami empirycznie sprawdzalnymi, takimi jak np. „działanie”, „zachowanie”, „znaczenie działania”. H. S. Kariel, w artykule *Nieograniczona demokracja a teoria pola Kurta Lewina* (t. LXII, nr 3), omawia związek między metodologicznymi i teoretycznymi założeniami oraz postulatami teorii K. Lewina a jego projektami zastosowania tej teorii w dziele realizacji pełnej demokracji i harmonii społecznej. K. Lewin, zakładając możliwość całkowitego kształtowania zachowań ludzkich i stosunków międzygrupowych w społeczeństwie, spodziewał się, że jego socjologia oparta o eksperymentalne badania nad zachowaniem się ludzi w małych grupach da w ręce demokratycznych przywódców USA środek rozwiązywania problemów społecznych. Centralną koncepcją Lewina była koncepcja „pola psychologicznego”, całkowicie warunkującego postępowanie ludzi. H. S. Kariel krytykuje niektóre ideologiczne przesłanki poglądów Lewina.

Zygmunt Gostkowski

„CAHIERS INTERNATIONAUX DE SOCIOLOGIE”. Presses Universitaires de France. Czasopismem, które stało się wyrazem współczesnej francuskiej myśli socjologicznej i skupiło wokół siebie największych socjologów francuskich, są „Cahiers Internationaux de Sociologie”. Wychodzą one od 1946 r., redaguje je prof. Jerzy Gurwitsch przy współdziałaniu innych profesorów, jak: A. Bayet, J. Davy, L. Febvre, J. Friedmann, G. Le Bras, H. Levy Bruhl i inni.

Poza socjologami francuskimi z „Cahiers” współpracuje wielu socjologów zagranicznych tak europejskich, jak i amerykańskich. Do komitetu redakcyjnego wchodzi: z Cze-